

Т. О. Кізіма,

к. е. н., доцент, докторант кафедри фінансів, Тернопільський національний економічний університет

СОЦІАЛЬНІ ТРАНСФЕРТИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДОХОДІВ ДОМАШНІХ ГОСПОДАРСТВ: ПРОБЛЕМНО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Стаття присвячена дослідженню основних критеріїв надання соціальної допомоги громадянам, аналізу структури соціальних трансфертів в Україні та виробленню рекомендацій стосовно підвищення ефективності соціального захисту населення в сучасних умовах.

Article is devoted to research of basic criteria of grant of social help to citizens, analysis of structure of social transfers in Ukraine and rule-making in relation to the increase of efficiency of social defence of population in modern terms.

ВСТУП

Важливим джерелом доходів домашніх господарств в Україні є соціальні трансферти, до яких відносять усі види пенсій; стипендії; всі види отримуваної населенням допомоги із фондів соціального страхування; компенсаційні виплати і пільги тощо. Соціальну підтримку від держави отримують лише окремі групи і верстви населення, яких прийнято називати соціально незахищеними. Це передусім особи, неспроможні самостійно поліпшити свій добробут та підтримати мінімально необхідні умови існування. Як правило, до соціально незахищених відносять багатодітні сім'ї; сім'ї, що втратили годувальника; матерів, котрі виховують дітей самі; інвалідів і людей похилого віку; пенсіонерів; безробітних; студентів; людей, що постраждали від стихійного лиха, політичних і соціальних конфліктів; біженців.

Вітчизняна фінансова наука сьогодні, на жаль, проблемам розвитку фінансів домашніх господарств загалом та формуванню їхніх доходів зокрема належної уваги не приділяє. В Україні лише останніми роками з'явилися окремі наукові розвідки в дослідженні соціально-економічних аспектів діяльності домогосподарств (О. Біттер, Е. Лібанова, О. Мірошніченко, І. Осипова, О. Поплавська, У. Садова, В. Саріогло, А. Черенько), проте на сьогоднішній день сфера фінансів домашніх господарств продовжує залишатися малодослідженою. Невирішеними складовими про-

блеми є комплексні та ґрунтовні дослідження основних джерел формування доходів домогосподарств (у тому числі і такого значимого джерела, як соціальні трансферти), а також розроблення пропозицій щодо їх оптимізації в сучасних умовах. Зважаючи на викладене вище, тему статті вважаємо досить актуальною і своєчасною.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є аналіз структури соціальних трансфертів, отримуваних населенням від держави, дослідження теоретичних підходів щодо основних форм і методів надання соціальної підтримки незахищеним верствам населення в Україні та вироблення рекомендацій стосовно покращення ситуації у цій сфері.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сучасна система соціального захисту населення в Україні, головним завданням якої є зменшення економічної нерівності та створення сприятливих для усіх членів суспільства умов життя, містить три найважливіші складові:

— сукупність державних соціальних гарантій, у тому числі пільги окремим категоріям населення. Держава надає гарантії усім громадянам без врахування їхнього трудового внеску (безкоштовну освіту, невідкладну медичну допомогу тощо). Цей напрям соціального захисту населення ґрунтується на оподатку-

ванні та бюджетному фінансуванні відповідних видатків;

— державну соціальну допомогу, яка передбачає надання життєвих благ уразливим групам населення із суспільних фондів споживання. Об'єктом соціальної допомоги є малозабезпечені верстви населення, доходи яких нижчі за прожитковий мінімум або межу бідності. Соціальну допомогу надають здебільшого у грошовій формі. Нерідко ця допомога здійснюється у натуральній формі, тобто у вигляді продовольчих талонів, шкільних сніданків та обідів, медичного обслуговування, житлової допомоги тощо;

— державне соціальне страхування, яке є важливою формою соціального захисту населення від різноманітних ризиків, пов'язаних з втраченою працездатністю та доходів. Соціальне страхування здійснюється за рахунок цільових внесків працедавців, працівників та підтримки держави.

Соціальні допомоги та інші одержані населенням України поточні трансферти мають доволі значну питому вагу в доходах домогосподарств — в середньому 35—40 %, причому пік таких соціальних виплат припав на 2005—2006 роки, що пояснюється тодішньою політичною ситуацією в країні, пов'язаною із виборчим процесом та задекларованими величезними соціальними програмами уряду. У 2007 році питома вага соціальних виплат населенню знизилася до 37,5 %, серед яких лівову частку посіли безпосередньо грошові соціальні допомоги, а також соціальні трансферти, виплачені в натурі (табл. 1).

В Україні найпоширенішою формою соціального захисту населення є загальнообов'язкове державне соціальне страхування — система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту за рахунок фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків, надання бюджетних коштів та інших джерел згідно з чинним законодавством. Основними видами загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні є: пенсійне страхування; страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням і похованням; страхування на випадок безробіття; страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які спричинили втрату працездатності.

Як свідчать матеріали, подані у статистичному збірнику "Витрати і ресурси домогосподарств України (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України)", загальний розмір пенсій, виплачених у 2007 році в середньому за місяць на одне домогосподарство, становив 414,89 грн. (або 20,6% загальної величини сукупних ресурсів домогосподарств України), допомог по безробіттю — 4,32 грн. (або 0,2%), допомог на

Таблиця 1. Структура і динаміка доходів населення України у 2001-2007 роках*

	2001		2003		2005		2006		2007	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Доходи – всього	157996	100,0	215672	100,0	381404	100,0	472061	100,0	614984	100,0
в тому числі:										
заробітна плата	67389	42,6	94608	43,9	160621	42,1	205120	43,4	270605	44,0
прибуток та змішаний дохід										
доходи від власності	29518	18,7	36330	16,8	58404	15,3	69186	14,7	93679	15,2
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	56814	36,0	78028	36,2	151307	39,7	183900	39,0	230266	37,5
в тому числі:										
- соціальні допомоги	23978	15,2	35318	16,4	84617	22,2	103092	21,8	123184	20,1
- інші одержані поточні трансферти	5112	3,3	8281	3,8	12545	3,3	14510	3,1	19896	3,2
- соціальні трансферти в натурі	27724	17,5	34429	16,0	54145	14,2	66298	14,1	87186	14,2

*Розраховано автором за матеріалами, розміщеними на офіційному сайті Держкомстату України http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/gdn/dvn_ric/dvn%20u/dvn.htm

дітей — 24,80 грн. (або 1,3%) [1, с. 234]. Причому у міських домогосподарствах ці виплати становили: пенсії — 409,06 грн. (або 19,5% сукупних ресурсів), допомога по безробіттю — 2,68 грн. (або 0,1%), допомоги на дітей — 23,87 грн. (або 1,1%); у сільських домогосподарствах — 427,84 грн. (або 23,5%), 7,96 грн. (або 0,4%) і 26,87 грн. (або 1,5%) відповідно [1, с. 235—236]. Найбільшу питому вагу у структурі сукупних ресурсів домогосподарств за децильними (10%-ми) групами населення пенсії займають у третій, четвертій і п'ятій групах (29,3%, 26,0%, 28,3%); а допомоги по безробіттю і на дітей — у першій і другій (найнижчих) групах (0,6% і 0,4% та 4,0% і 2,6% відповідно) [1, с.285]. Найбільшу питому вагу у структурі сукупних ресурсів пенсії формують у домогосподарствах Луганської (25,5%), Хмельницької (25,3%) та Сумської (24,5%) областей; найменшу — у м. Києві (14,1%) та Закарпатській (16,0%) області. Допомоги по безробіттю найбільшу питому вагу займають у сукупних ресурсах домогосподарств Тернопільської (0,7%), Харківської і Черкаської областей (по 0,6%); найменшу — у Донецькій області та містах Києві і Севастополі (по 0,0%). Найбільше допомог на дітей (у відсотковому еквіваленті) отримують домашні господарства Кіровоградської області (2,5% усіх сукупних ресурсів), а найменше — м. Києва (0,5%), Чернігівської (0,7%), Сумської (0,8%) і Херсонської (0,9%) областей [1, с. 300—301].

Соціальні допомоги, поряд із системою соціального страхування, покликані згладжувати нерівність в доходах населення. Чим же викликана необхідність надання соціальних допомог з боку держави і чому не можна обмежитися лише страховими програмами? Справа в тому, що у будь-якій економіці завжди є групи людей, чий дохід є досить низькими, навіть незважаючи на те що в державі існує розгалужена система соціального страхування. До таких категорій громадян належать:

— особи, які отримують виплати по соціальному страхуванню нижче

за прожитковий мінімум;

— особи, яким не передбачені виплати по соціальному страхуванню, оскільки вони не сплачували внесків (наприклад, безробітний чи літня людина, які ніколи не працювали);

— особи, на яких у даний момент не розповсюджуються виплати по соціальному страхуванню (наприклад, низькооплачуваний працюючий батько великої сім'ї).

Ні одна з названих категорій громадян не може розраховувати на послуги приватних страхових фірм, оскільки ризик бідності, пов'язаної з багатодітністю, безробіттям та інфляцією, не страхується. Тому навіть збільшення виплат по соціальному страхуванню для таких осіб не вирішить проблеми бідності (у крайньому разі, у двох останніх випадках).

Системи соціальних виплат можуть бути організовані різними методами залежно від того, які критерії братимуться за основу. Найбільш використовуваними у світовій практиці є два підходи: категоріальний і метод з перевіркою потреби (means-tested). Відносно нова система — самотаргетування (самозабезпечення) — поки що не отримала широкого розповсюдження. Тому детальніше зупинимося на особливостях та відмінностях цих основних підходів.

Допомоги з перевіркою потреби фокусуються безпосередньо на рівні доходу громадян, тобто за основу береться критерій потреби. Допомогу отримує сім'я, яка звернулася за нею, документально підтвердила свій рівень доходу, і якщо він виявився нижчим, встановлений мінімум, то такій сім'ї призначають допомогу. Причому прийнято вважати, що допомогу по потребі отримують саме ті громадяни, які не можуть обійтися без державної підтримки. Тому, по ідеї, такі допомоги мають більш чітко виражене цільове призначення і є менш обтяжливими для суспільства, ніж категоріальні допомоги, які призначені усім особам, належним до даної групи, незалежно від рівня доходу. До того ж, допомогам з перевіркою потреби характерна менша

ймовірність нецільових виплат, оскільки сім'я — претендент на допомогу — повинна документально підтвердити свою бідність. Також перевагою цього виду допомог є можливість виділення сімей, де потреба є найбільш гострою, з метою відповідної диференціації розміру допомог. Однак виявляється, що на практиці, по-перше, далеко не всі громадяни, які потребують допомоги, звертаються за нею, оскільки це вимагає збору численних документів і є мораль-

но принизливим для окремих громадян (тобто має місце стигматизація — негативна корисність такого роду допомог для багатьох отримувачів); по-друге, така система вимагає великих адміністративних витрат, пов'язаних, перш за все, з дороговизною безпосередніх процедур оцінки доходу.

Таким чином, для допомог з перевіркою потреби характерною є горизонтальна неефективність, тобто можуть мати місце певні недоліки в системі надання допомоги, спричинені незнанням (недостатньою інформованістю населення стосовно діючих програм), складнощами в отриманні (оформленні) допомог, а також стигматизацією (фактичне охоплення бідних сімей такими допомогамі навіть у європейських країнах з добре розвиненою системою соціального захисту становить 70—75%) [2, с. 83].

У багатьох країнах сьогодні застосовують спеціальні методики, які дозволяють оцінити рівень грошових доходів сім'ї з поправкою на володіння домашнім майном, автомобілем, земельною ділянкою тощо. Скажімо, у трьох областях Російської Федерації (Республіка Комі, Волгоградська і Воронезька області) були проведені експерименти по наданню допомоги з перевіркою потреб. На підставі поданих сім'ями даних про їхній офіційний дохід (заробітна плата з нарахуваннями), демографічних характеристик і наявності майна довготривалого користування було зроблено спробу визначити, скільки певна сім'я споживає чи може споживати понад заявлений дохід. При визначенні права на отримання допомоги цей потенційний дохід додається до заявленого сім'єю доходу. Аналіз проведення пілотних експериментів довів необхідність врахування не лише поточних доходів, але й фактичного матеріального становища бідних родин при наданні адресної соціальної допомоги [3]. Аналогічні методики застосовують і в інших державах СНД. Наприклад, у Вірменії система державних допомог заснована на оцінці рівня бідності за набором непрямих ознак із наданням їм певних

вагових коефіцієнтів (наявність землі, будинку, автомобіля тощо) [4]. Визначена однією з найуспішніших програм "Махалла", яка реалізується в Узбекистані і заснована на оцінці рівня життя потенційного отримувача членами тієї общини, де він живе [5]. Програма об'єднаних щомісячних допомог в Киргизстані також передбачає дооцінку рівня доходу сім'ї з врахуванням наявної землі і худоби [4]. Це дозволяє таргетувати соціальну допомогу більш точно, однак спричинює одночасно здорожчання таких допомог за рахунок неминучих додаткових адміністративних витрат.

На відміну від допомог з перевіркою потреби, категоріальні допомоги сфокусовані безпосередньо на причині бідності. Вони встановлюються на підставі приналежності індивіда або сім'ї до певної соціальної чи демографічної групи (категорії), наприклад, багатодітні сім'ї, інваліди війни тощо.

Ця система використовує індикатори бідності, які легше виявити, ніж оцінити доходи. В багатьох країнах виплачується соціальна допомога всім без винятку багатодітним сім'ям, одиноким матерям та іншим категоріям громадян. Допомоги можуть набувати і форми пільг (наприклад, безплатний чи пільговий проїзд на транспорті, відвідування музеїв і виставок, пільгові ціни на послуги установ охорони здоров'я та ліки тощо). Однак для того аби система категоріальних допомог була дійсно ефективною (в термінах горизонтальної і вертикальної ефективності), необхідним є виконання трьох важливих умов стосовно вибраного індикатора, а саме:

- індикатори повинні добре корелюватися із рівнем бідності (екзогенно);

- бути незалежними (поза контролем з боку отримувачів);

- легко піддаватися спостереженню (вимірюванню) [6, с. 238—239].

При категоріальному підході дійсно можна досягти мінімального демотивуючого ефекту для груп з низькою еластичністю пропозиції праці (багатодітні матері, пенсіонери, інваліди), оскільки допомога не пов'язана з рівнем трудового доходу. Крім того, стигматизація є мінімальною, оскільки допомоги передбачені усім представникам певної групи, отже, сприймаються отримувачами як щось природне і само собою зрозуміле.

Поряд з тим друга з названих Н. Барром умов далеко не у всіх випадках виконується. Наприклад, дослідження американських учених показали, що запровадження допомог одинокій багатодітній матері доволі часто змінює поведінку сімей: люди свідомо не реєструють свій шлюб, щоб не позбутися додаткового доходу [7, с. 339].

Кореляція вибраного індикатора з рівнем бідності в системі категоріальних допомог також є не завжди очевидною. Так, вітчизняна система со-

ціального захисту, успадкована від соціалізму, базувалась в основному саме на критеріальному підході. Справа в тому, що в соціалістичній системі розподілу заробітки населення були слабодиференційованими, а бідність офіційно не визнавалася. Тому усі допомоги надавалися певним категоріям громадян — інвалідам, одиноким матерям, ветеранам війни, багатодітним сім'ям тощо. Перехід до ринкових відносин суттєво змінив ситуацію в країнах з перехідною економікою, де, зокрема, з'явився значний за своїми масштабами тінювий сектор, а також виникла нехарактерна для західних країн категорія "працюючих бідних". Система категоріальних допомог, яка існувала при соціалізмі, виявилася у цій ситуації абсолютно неадекватною. Як показують дослідження учених, значна частина сумарного обсягу виплачуваних допомог і пільг попадала фактично в сім'ї, чий дохід був вищим від середнього рівня (див. табл. 2). Як бачимо, бідні сім'ї (перші три децильні групи) отримували лише 13% від загальної суми виплат, тоді як на частку найбільш забезпечених громадян (8—10 — децильні групи) припадало більше 50% усіх соціальних виплат.

Аналогічно до російської є мабуть, і ситуація у вітчизняній соціально-економічній сфері (хоча офіційних даних, які б характеризували розподіл соціальних допомог в Україні за децильними групами населення, ми не знайшли, а свій висновок аргументуємо, виходячи з емпіричних спостережень).

Таким чином, можемо констатувати, що категоріальний підхід має ряд суттєвих переваг, зокрема: меншою є кількість осіб, які відмовляються брати участь в соціальній програмі (тобто слабшою є стигматизація); значно нижчими є адміністративні витрати (адже доволі легко можна виділити тих громадян, які належить до певної категорії). Водночас категоріальному підходу властиві і певні недоліки: по-перше, не всі, хто потребує соціальної допомоги, можуть бути охоплені нею; по-друге, категоріальні допомоги доволі часто потрапляють у відносно забезпечені сім'ї. Загалом категоріальні допомоги є простішими з точки зору управління, проте в кінцевому результаті значна частина коштів може витрачатися, по суті, не за призначенням.

Самотаргетування — відносно новий підхід до побудови системи соціальної допомоги у світовій практиці. Сигналом для виплати допомоги в цьому випадку стає поведінка самого потенційного отримувача. Типовими формами допомоги в рамках такого підходу є цінні субсидії (дешеві продукти невисокої якості, безплатні ночівлі, вуличні кухні), допомоги за умови виконання певного виду робіт. Вважають, що людина, у якої немає дійсно гострої необхідності в отриманні соціальної допомоги, не буде претендувати на неї.

Досить популярним в останні де-

сятиліття став підхід до надання соціальної допомоги, який отримав назву "допомога через роботу" (welfare to work) [8, с. 249—261]. Його ідея полягає в тому, що індивід не отримує допомогу задарма, а повинен її заробити. Це дуже важливо з кількох причин. По-перше, безробіття у більшості випадків стає джерелом бідності (спостерігається висока кореляція бідності і безробіття). По-друге, воно має негативні наслідки для індивіда як особистості (так звана "корозія людського капіталу"). По-третє, має місце додаткове навантаження для бюджету (утримання служб зайнятості, виплата допомог по безробіттю, витрати на навчання і перекваліфікацію безробітних). Окрім безробіття, окрему проблему становлять економічно неактивні громадяни працездатного віку — ті, хто не працює і не шукає роботи, залишаючись утриманцями в сім'ї. В Україні сьогодні значну частину бідних громадян становлять саме дорослі утриманці, а також працюючі громадяни. Останнє явище є абсолютно не характерним для західних країн, де бідність переважно асоціюється з безробіттям.

Тому для того, аби більша кількість людей мала змогу достатньо заробляти собі на життя, з боку держави потрібно вжити ряд першочергових заходів, зокрема:

- підвищити мінімальну заробітну плату, що дозволить раніше низькооплачувану роботу зробити більш привабливою;

- надавати цільову допомогу окремим (соціально вразливим) групам населення через активацію пошуку роботи, case-management, цільове навчання, субсидії роботодавцям. Це дозволить скоротити структурну компоненту безробіття, знизити його тривалість, збільшивши тим самим зайнятість і доходи;

- здійснювати інвестиції в людський капітал через різноманітні програми професійної освіти, перенавчання, підвищення кваліфікації, адже більш освічені працівники стають конкурентоздатнішими на ринку праці, їхні заробітки зростають;

- субсидувати міграцію із депресивних регіонів у місця, де є потреба в працівниках (ще свого часу відомий американський економіст Дж. Гелбрейт писав про міграцію як один з найефективніших засобів боротьби з бідністю).

Ну, і звичайно ж, не можна забувати про макроекономічну політику держави, адже підтримання макроекономічної стабільності і забезпечення економічного зростання впливають не лише на загальні показники економіки, але й на можливість працювати і заробляти для кожного громадянина.

З метою підвищення ефективності соціальної політики держави та діючої практики надання соціальних допомог і пільг пропонуємо:

Таблиця 2. Розподіл суми соціальних допомог і пільг, отримуваних домашніми господарствами, за доходом на душу населення в Росії [2, с. 90].

Децилі	% від загальної суми виплат
1-й (найбідніші 10 % населення)	2,84
2-й	4,39
3-й	6,00
4-й	7,58
5-й	9,31
6-й	8,93
7-й	10,44
8-й	14,06
9-й	16,12
10-й (найбагатші 10 % населення)	20,32

— впорядкувати усі види державної соціальної допомоги та здійснити перехід від надання універсальних (категоріальних) допомог до надання адресних допомог (допомог з визначенням потреби, тобто з урахуванням матеріального стану та умов проживання громадян);

— здійснювати поступовий перехід до використання передусім форм активної підтримки вразливих верств населення, спрямованих на формування основ гідного існування особи на принципах самозабезпечення та орієнтації на власні сили, з одночасним зменшенням використання форм пасивної підтримки громадян, які забезпечують лише усунення проявів бідності, а не її причин, та сприяють поширенню психології утриманства (сьогодні кожна четверта молода сім'я визначає державу відповідальною за рівень свого добробуту);

— удосконалити організаційно-правові основи функціонування соціальної допомоги шляхом спрощення процедури призначення виплат (процедура призначення окремих видів державної соціальної допомоги є невиправдано складною, потребує від громадян значних матеріальних та моральних витрат на збір і подання численних довідок та документів, не проводиться робота щодо створення належних умов для прийому громадян, забезпечення безперешкодного доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями), удосконалення методики оцінки рівня сукупного доходу та нужденності сім'ї, формування чітких критеріїв набуття права на призначення допомоги задля мінімізації суб'єктивного чинника при її призначенні (за оцінками експертів, лише третина сімей, охоплених програмами державної соціальної допомоги, належить до категорії бідних, що актуалізує питання удосконалення існуючих підходів до оцінки рівня бідності);

— впорядкувати і спростити систему соціальних пільг, яка сьогодні є доволі громіздкою, непрозорою та неефективною, і створити єдиний реєстр пільговиків, що дасть можливість ефективно їх обліковувати (в Україні різними видами пільг користується близько чверті населення, причому пільги переважно надаються не конкретним отримувачам, а операторам пільгових послуг: підприємствам транспорту, зв'язку, житлово-комунального господар-

ства тощо).

Особливої уваги потребує дослідження специфіки надання так званих безплатних пільг населенню. Практика багатьох країн показує, що безплатність (повна або часткова) — не найкраща форма розподілу благ передусім тому, що потреба в безплат-

них благах практично завжди є безмежною. Повністю відмовитися від неї за низького загального рівня життя в країні, мабуть, важко, проте її застосування все ж таки повинно бути обмеженим і по можливості тимчасовим.

Тому сьогодні актуальною проблемою вдосконалення розподільчих процесів у суспільстві продовжує залишатися скорочення і подальша ліквідація "зон безплатності". Система соціальних пільг, яка перейшла до нас від колишнього СРСР і була розширена популістськими законами, прийнятими уже в Україні, не лише надмірна і непосильна для нинішніх обсягів виробництва, доходів і бюджетів усіх рівнів, але вона є помилковою і за механізмом надання таких пільг.

Пільги (у тому числі і безплатність) в умовах ринку недоцільно надавати за рахунок зниження цін або повної їх відміни, тому що це паралізує ринок. Вважаємо, що пільги можна надавати лише за рахунок перерозподілу фінансових ресурсів, який не лише не порушує загальні принципи функціонування ринкового господарства, але й забезпечує адресність надання пільг, чого не можна досягнути зниженням ціни. Адаже, послуговуючись "благими намірами", держава штучно занижує ціни, скажімо, на хліб чи житло, вигоду отримують усі споживачі таких благ: і бідні, і багаті, тобто ті, хто потребує пільг, і ті, хто їх зовсім не потребує. Тому ми переконані, що впорядкування пільг, їхня адресність досягають своєї мети лише у тому випадку, коли ціни мають ринковий характер, а пільги надаються за рахунок збільшення грошових доходів тієї частини населення, котра їх найбільше потребує. На наш погляд, головним механізмом надання пільг повинна бути фінансова система, а не маніпулювання цінами. Саме тому вважаємо за необхідне якомога швидше здійснити перехід до так званої "монетизації" соціальних пільг, яка передбачає заміну безготівкових пільг виплатою грошових компенсацій соціально незахищеним верствам населення.

ВИСНОВКИ

Насамкінець зазначимо, що вплив держави на нерівність розподілу доходів громадян за допомогою

трансфертних виплат повинен бути помірним, бо інакше він нівелюватиме стимули до високопродуктивної праці і, отже, звужуватиме можливості економічного зростання країни.

Важливе значення має також співвідношення у грошових доходах населення заробітної плати і соціальних трансфертів. Збільшення частки соціальних трансфертів в особистих доходах може підживлювати психологію утриманства, особливо у молодих працівників, які входять у трудове життя. Занижений рівень заробітної плати у вітчизняній економіці може формувати у молоді небажані для суспільства ціннісні орієнтири, що виражаються у нівелюванні стимулів до праці, порушенні трудової дисципліни, недобросовісному виконанні виробничих обов'язків, збільшенні злочинів, пов'язаних з розкраданням приватної і державної власності тощо.

Тому соціальна політика держави у цій сфері має бути надзвичайно виваженою і поміркованою, що у кінцевому підсумку, безумовно, сприятиме зростанню ефективності суспільного виробництва та підвищенню рівня життя населення.

Література:

1. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2007 році (за даними вибіркового обстеження домогосподарств України). Статистичний збірник. — К.: Державний комітет статистики, 2008. — 431 с.
2. Занадворов В. С. Экономическая теория государственных финансов: Учеб. пособ. для вузов / В. С. Занадворов, М. Г. Колосницина; Гос. университет — Высшая школа экономики. — М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2006. — 390 с.
3. Пилотные программы по введению адресной социальной поддержки малоимущих семей: предварительные итоги. — М.: Минтруд России, 1999.
4. Международный опыт организации программ адресной социальной помощи. — М.: Фонд "Институт экономики города", 2001.
5. Coudouel A., Marnie Sh., Micklewright J. Targetting Social Assistance in a Transitive Economy. The Mahallas in Uzbekistan: Innocenti Occasional Paper. — Florence: UNICEF, EUI, 2003.
6. Barr N. The Economics of the Welfare State. — Oxford: Oxford University Press, 1999. — 384 p. (ch. 6, 10, 11 (2)).
7. Стігліц Джозеф Е. Економіка державного сектора / Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський. — К.: Основи, 1988. — 854 с.
8. Basely T. Coate S. Workfare versus Welfare: Incentive Arguments for Work Requirements in Poverty — Alleviation Programs // The American Economic Review. — 1992. — March. — P. 249—261.

Стаття надійшла до редакції 04.12.2008 р.